

NOTAT – Innføring av artotek i Norge

PÅ FORESPØRSEL FRA ABM-UTVIKLING NORGE, ETTER HENVENDELSE FRA KULTUR- OG KIRKEDEPARTEMENTET.

*****

MOTTO

– fra den norske kunst- og kulturkritikeren Harry Fett, fra *Paa kulturvernets veier* (1949):

Er det noe som er nyttig i denne vår syndige verden, så er det evnen til å kunne se. Det er mange flere blinde enn vi vet om. Noen er farveblinde, noen bruker slett ikke sine øine, og noen har glemt å bruke dem. Hver gripe i sin egen barm. Øiet eier en visuell fornemmelse som stadig skaffer råmateriale for synet, bevissthetslivet tar så dette råmateriale op og bearbeider det. Men det er bare seerne som lar bevissthetslivet arbeide ordentlig med dette råmateriale, som visuelt lar livet få form og farge av det. Det er kunstnerne. Kunst er kunsten å se. Derfor er kunsten så viktig i samfunnet.

*****

Hva var et norsk artotek i hvilket institusjonslandskap?

Det var Harry Fett som var gründeren bak Norges første artotekordning, Kunst på arbeidsplassen (KpA), som ble etablert i 1950 og fortsatt eksisterer med kunstutleie/utstillinger til bedriftsmedlemmer (se mer om artotekenes norske historie hos Sissel Nilsen, i notat om "Artotekordning i Norge"). Motivet var enkelt og greit en bredest mulig kunstformidling, for: "Kunst er kunsten å se. Derfor er kunsten så viktig i samfunnet".

Det første biblioteket med egen artotekordning var Stokke bibliotek, med oppstart i 1957. Det er ett av veldig få norske bibliotek som fortsatt har et lokalt artotektilbud. Det selv om Norske Grafikere på egen hånd initierte en sentral artotekordning i 1970, før de så etablerte Artoteksentralen fra 1984 i samarbeid med Statens bibliotektilsyn, med tilbud til alle landets bibliotek om medlemsskap. Artoteksentralen varte frem til 1996. Begge ganger stod Norsk kulturråd bak tilskudd til oppstartsinnkjøp. Drift og nyinnkjøp skulle sikres gjennom medlemsavgift fra bibliotekene, mens låneren ikke betalte noe for sine tre måneders hjemlån. Forenklet talt var det her systemet kollapset, ved ressursmangel i forhold til drift, formidling, markedsføring, nyinnkjøp, osv. (Jfr. også BRODD-rapporten fra HiO om "Artoteksentralens historie og virksomhet", fra 1995.)

Artoteksentralens medlemmer var foruten folkebibliotek også sykehus og pasientbibliotek. De viste seg å ha et noe annet behov enn folkebibliotekene i forhold til sirkulasjon av kunstverk. Mens folkebibliotekene hadde stort behov for sirkulasjon og utskifting av sine lokale artotek, hadde sykehusene knapt noe slikt

behov, i og med at de heller skifter ut pasientene etter hvert. På den annen side trengte sykehusene naturlig nok kunst som først og fremst virket beroligende på pasientene. Dette har i ettertid medført at mange sykehus har etablert sine egne kunstsamlinger/artotek. De er derfor i dag i mindre grad aktuelle brukere av en eventuell ny artotekordning.

I tillegg er det verdt å nevne at det finnes en ordning for Kunst i skolen (KIS), stiftet allerede i 1948, som tilbyr vandreutstillinger og kunstpedagogiske tjenester til sine medlemmer. Motivet er at kunst skal ha en plass i det holdningsdannende arbeidet i skolen, foruten å gi kunnskap om uttrykksformer og generell kunstforståelse.

Nevnes bør også Riksutstillings virksomhet, nylig lagt inn under det nye Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, hvis motiv på mange måter var det samme: *Kunsten ut til folket, gjerne utenfor kunstinstitusjonen, med lave eller ingen terskler for å oppleve god samtidskunst.* En nedtrapping av Riksutstillings virksomhet reduserer åpenbart sjansene for en bredere nasjonal kunstformidling.

Utsmykkingsfondet på sin side har som formål:

Å skape kunst ved å gjennomføre utsmykkingsprosjekter i statlige bygg og virksomheter. Fondet gir også tilskudd til og kvalitetssikrer utsmykkingsprosjekter hvor kommune eller fylkeskommune er tilskuddspart. Prosjektene finansieres gjennom tre ulike utsmykkingsordninger, to for statlige institusjoner og én for kommunale og fylkeskommunale bygg og uterom.

Utsmykkingsfondet skal utover dette forvalte verkparken. Og ikke minst formidler...

...Utsmykkingsfondet kunst i hele landet. Kunsten finnes der folk ferdes, og oppleves av et bredt sammensatt publikum. I tillegg til den direkte formidlingen av kunsten satses Utsmykkingsfondet på å synliggjøre den store kunstsamlingen og å styrke refleksjonen omkring utsmykking og kunst i offentlig rom gjennom ulike former for informasjons- og formidlingsarbeid.

Den institusjonelle formidlingen av kunst har lokalt/regionalt, i hvert fall i de større byene, ofte fire ledd. Det er Kunstmuseet, Kunstforeningen, Kunstsenteret og private gallerier. Kunstmuseene har gjerne egne samlinger og et musealt motiv. Kunstforeningene er medlemsbaserte for folk flest i tillegg til bedrifter og / eller bedriftskunstforeninger. (Bedriftskunstforeningene er en viktig faktor, i hvert fall i mitt hjemfylke, Rogaland, med betydning for formidlingen av kunst og kunstforståelse, men disse har sjelden profesjonell og aktuell innkjøpshjelp eller samarbeid med profesjonelle nok formidlingskrefter.) Kunstsentrene er på sin side medlemsorganisasjoner for kunstnerne selv. Mens antallet og innholdet i de private galleriene har stor variasjon fra sted til sted. Det er en kjent sak at oppslutningen om og besøktallet til kunstinstitusjonene, særlig dem som formidler samtidskunst, er stabilt lavt og vanskelig å øke.

Til slutt bør nevnes PNEK (Produksjonsnettverk for elektronisk kunst, etablert i 2001) og kjerneinstitusjonene i nettverket: Atelier Nord (Oslo), NOTAM (Norsk Nettverk for Akustikk, Teknologi og Musikk i Oslo), BEK (Bergen senter for elektronisk kunst), TEKS (Trondheim elektroniske kunstsenter) og io/LAB i

Stavanger. Disse arbeider med og samarbeider om produksjon og formidling av kunstformer i og med ny teknologi.

Hva kan et artotek være og inneholde i 2006?

Det bør allerede innledningsvis slås fast at et artotek å la den gamle ordningen ikke kan anbefales. Grafikken er en gammel eller flere gamle uttrykksformer, og kun et av veldig mange uttrykk innen den visuelle kunsten i dag. Selv om grafikken er reproducerbar og enklere å frakte enn mange andre billedkunstformer, er ikke det grunn god nok til å innføre Artotek i Norge. Et rent grafikkbasert artotek ville formidle et forvrengt og anakronistisk bilde av hva visuell kunst er for noe i dag.

I tillegg er en nasjonal distribusjons- og sirkulasjonsordning så pass ressurskrevende og mulighetsberøvende at det ville være like anakronistisk å starte opp, selv om nettopp Artoteksentralens administrasjon kommer godt ut av evalueringene som er gjort på 1990-tallet av forrige ordning.

Men antagelig kan det samme hovedmotivet legges til grunn som for tidligere artotekordninger: *Det handler om å ta den visuelle kunsten så pass alvorlig at man mener den bør nå lenger ut med større og bredere virkning enn gjennom det formidlingssystemet som allerede finnes gjennom kunstinstitusjonen selv.*

Kanskje er dette til og med viktigere nå, i og med det stadig mer visuelle samfunnet vi lever i, hvor den visuelle retorikken er så omfattende og de visuelle virkemidlene så mangfoldige fra så mange aktører. Hvor billedkunstens posisjon i samfunnet dermed er utsatt; mer slik som den chilenske kunstneren Alfredo Jaar formulerte det i New York Times, i 2002: "Our society is blind, we have lost our ability to be affected by imagery." (Jfr. også notatets motto, av Harry Fett.)

Dette siste inviterer til å utvide motivasjonen for innføringen av nytt artotek i Norge: *Det må i enda større grad ta mål av seg å bidra til kunstdannelse og kunstforståelse. Det betyr at man ikke bør sette i gang en artotekordning som, lik enkelte av evalueringene av den forrige ordningen tilsier, tar mindre hensyn til kunsten (og kunstneren) og mer hensyn til mottageren/låneren.*

De forrige artotekordningene ble startet opp i en tid da innbyggernes økonomiske situasjon var annerledes. Artotekbrukeren var den gang svært ofte en person som stod utenfor rekkevidde for kunstinstitusjonen, og som gjerne hadde et forhold til kunst som kan oppsummeres i et ord som *dekorasjon*. Dette kan nok fortsatt være sannheten om mange låntagere i et artotek plassert i biblioteket, men samtidig vil nettopp et artotekutvalg som kun er grafikkbasert, begrense mulighetene for utveksling og produksjon av kunstforståelse mellom artoteket og brukeren/låntageren.

Et fungerende artotek i Norge vil automatisk kunne styrke kunstens og kunstnerens situasjon, og det bør også være en sentral del av målsetningen med ordningen: *Artoteket skal øke kunstnerens formidlingsmuligheter og helst også deres produksjonsmuligheter og inntektsmuligheter.*

Det som virker svært vanskelig eller nesten umulig å formidle gjennom et nasjonalt artotek, er originalkunst: malerier, store skulpturer, installasjoner, skjørt kunsthåndverk, osv. Årsaken er at transport og vedlikehold er mye mer krevende og at verkene blir mye dyrere, når de ikke er reproduserbare. Foruten grafikk kan man likevel forestille seg følgende kunstneriske uttrykk formidlet i en ny og oppdatert artotekordning:

- Fotografi
- Videokunst
- Lydkunst
- Ny musikk / samtidsmusikk
- Elektronisk kunst og nettkunst
- Kunstnerfremstilt programvare (supportproblem)
- Tekstbaserte kunstformer
- Tegninger (originalproblemet)
- Filmdokumentasjon av kunstprosjekt og kunstnere
- Kunstbøker og *Artist Books*
- Kunstnere og deres kunnskap eller performance (administrasjonsproblem)
- Kunsthåndverkere og deres kunnskap (administrasjonsproblem)
- Miniaturer og annet mindre kunsthåndverk (originalproblemet)
- Kunstneriske konsept og prosjektideer
- Informasjon om kunstnerisk aktivisme / kunstdebatt
- Foredragsserier om kunst (administrasjonsproblem)
- Vandretstillinger fra de institusjonene som formidler slike (administrasjonsproblem)
- Grafikk, altså
- Datagrafikk, ikke minst
- Osv.

Også originalkunst kan man forestille seg formidlet i en artotekordning (uansett kan kunnskap om originalkunst og enkeltverk formidles), om ressursene som stilles til rådighet eller genereres er store nok. Originalkunst blir lettere å formidle i en lokal enn en nasjonal artotekløsning. Det viktigste vil allikevel være å lage en ordning som er gjennomførbar i praksis, hvor ressursbehovet er overskuelig slik at ordninger kan iverksettes som ikke tar livet av seg selv ved kontinuerlig ressursmangel. Artoteket må formidle en aktuell kunstforståelse og samtidskunstformer, i tillegg til tradisjonelle reproduserbare kunstformer (som f.eks. grafikk) og en historisk kunstforståelse.

Det er et essensielt spørsmål *hvor* en eventuell fysisk Artotek-ordning skal holde til, om denne skal være utenfor eller innenfor kunstinstitusjonen selv. Men uansett er det i 2006 nødvendig å forsyne en ny norsk artotekordning med en ressurssterk og brukervennlig portal: *Artotek.no*. Bredest mulig nasjonal tilgang til Artoteket kan kun sikres gjennom en slik portal.

Arbeidet med en portal – *Artotek.no* – må gis ressurser nok til at den kan bli altomfattende og brukervennlig. Med altomfattende menes at den kan huse og inkorporere alle de Internett-sidene og arkivene som allerede finnes gjennom de forskjellige kunstnerorganisasjonene og ikke minst KiK-arkivet (Kunstnernes informasjonskontor, stiftet av FFF, NBK og NKH i samarbeid med Kulturnett.no, og med støtte fra ABM-utvikling og Norsk kulturfond), som ble digitalisert i 2005. I den

grad man kan lage en portal som bruker det bestående og gjør alle kunstnere og kunstformer synlige, har man i seg selv oppnådd noe som ville gane norsk kunstliv.

En gevinst ved å opparbeide en slik portal er ikke bare at det ordner og letter tilgangen til kunst og kunstnere på Internett, det vil også bidra til å slutføre mange arbeidsoppgaver som hittil ikke er fullført, stort sett av ressursgrunner. Det gjelder f.eks. arbeidet med et Norsk Videoarkiv for kunsthåndverk i Norge, som det meg bekjent er Norsk kulturråd som har ballen på for tiden.

Alle elektroniske og/eller digitale kunstformer vil ha fortrinn i en slik portal, mens andre kunstformer kan digitaliseres til presentasjonsform. Det er mulig også å se for seg at etablering av artotekportal automatisk vil utvikle egne kunstformer eller videreutvikle gamle, uansett kan og vil en slik portal antagelig medføre nytenking om de enkelte kunstformenes originalitets- og eksemplarpolitikk. Billedkunsten har alltid hatt en tendens til å trekke seg sammen innover mot det originale, inn i institusjonen, bort fra folket og fra det som antas kan ufarliggjøre den.

Anekdote til belysning: De amerikanske videokunstnerne på 1960-tallet ville opprinnelig starte sin egen tv-kanal for massedistribusjon av videokunst. I dag er videokunsten motsatt dessverre forstått på kunstinstitusjonenes tradisjonelle premisser, hvor selv videokunsten, trass i sitt medium, skal betraktes som "original", selv når den ikke er del av en utstilling- eller stedsspesifikk installasjon.

Svært mye visuell kunst, ikke minst etter den digitale revolusjonen, møter i dag en slik diskusjon om hva som er kunstnerisk forsvarlig opplag. Fotografene opererer gjerne med fem kopier, selv om bildet teknisk sett kan kopieres i det uendelige. Det er en viktig diskusjon, på mange kunsthåndverk, ikke minst i forbindelse med et fungerende artotek, hvor mange kopier som skal kunne lages av hvert enkelt verk. Det kan tenkes at et artotek etter hvert vil være med ikke bare å skape en egen "artotekkunst", men også bidra til en tiltrengt debatt om opplag, uansett tilpassede opplag til et fungerende artotek med stor publikumsoppslutning, med en ytterligere ufarliggjøring av reproduksjoner.

Et annet spørsmål er hvilke kunstnere som skal formidles. Skal artoteket være nasjonalt? Regionalt? Internasjonalt? Artotek.no bør i første omgang være en nasjonal portal, som formidler alle profesjonelle kunstnere i alle sjangere i samarbeid med kunstnerorganisasjonene. Så får man heller vurdere etter hvert hvordan man kan etablere en egen internasjonal avdeling.

Det er høyst sannsynlig at mange kunstnere ikke ønsker eller kan formidle sine verk i en portalløsning. Man kan likevel forestille seg en løsning hvor alle kunstnere er representerte i arkivet, hvor de formidler seg selv, men hvor lån, leie, kjøpstilbud bare utvikles for de kunstnerne som ønsker eller kan delta med egne enkeltverk.

Vurderinger i forhold til de tilbudsformene som skal gis, vil være en like viktig avklaring: lån (gratis/betalende medlemskap), leie (medlemsavgift/verkleie) og/eller kjøpsmulighet. Det sistnevnte mener jeg er et naturlig tilbud i en ny ordning av minst fire grunner: 1. Evalueringene av den forrige ordningen tilsier at kjøpsmulighet er en fordel. 2. Kjøpsmulighet genererer nykjøp og tilbudsutvikling i artoteket. 3. Dermed genererer kjøpsmulighet også kunstproduksjon, som til slutt, 4. Gir kunstnerne

utvidete inntektsmuligheter, ikke bare nye formidlingsmuligheter. I tillegg oppstod den opprinnelige artotektanken (kun lån) i en tid hvor det norske folk hadde adskillig dårligere råd.

En ting er det mest mulig altomfattende portalelementet. Det brukervennlige elementet må bestå i mer enn at portalen rommer all den informasjon en trenger om enkeltkunstnere eller enkeltverk. Det må være en svært oversiktlig og enkel inngangsside, med en naturlig dybdestruktur. Jeg går ikke i detaljer her, men et eksempel trengs, for å billedgjøre enkel og kunstnerisk forsvarlig bruk av portalen: En bruker vil kjøpe et fotografi av kunstner X, som kan kopieres i 25 kopier (med rettigheter oppkjøpt av Artoteksentralen), er 100x70 cm, med føringer for materialbruk ved fremkalling.

For det første: Artotek.no må ha et samarbeid med en ansvarlig kopist/reproaktør, som kan ivareta artotekets fysiske formidlingsvirksomhet. Om en bruker vil kjøpe kunstner X sitt fotografi, må han der og da kunne klikke på en knapp som formidler en bestilling til kopisten, som tar i mot bestillingen. Utgifter til kopiering og frakt bør fremkomme underveis eller i et enkelt og generelt oppslag. Kopist underretter Artoteksentralen og/eller kunstner om oppdrag. Alternativt må bestillingen gå direkte til kunstner, som igjen bruker artotekets samarbeidende kopist, osv. Det viktige er at brukeren lett kan få oversikt og kjøpe kunst på artotek.no, så må en lage en bestillingskjede som er lettest mulig å administrere. Leie er fullt mulig, enten etter generelle prinsipper eller etter kunstnerspesifikke avtaler, mens lån er noe som antagelig bør forvaltes gjennom en mer eller mindre adskilt fysisk artotekordning.

I tillegg til den samlede informasjon om og reklame for Kunst-Norge man allerede i noen grad kan få på de eksisterende organisasjonenes forskjellige nettsider vil altså Artotek.no kunne formidle kunstverk direkte hjem til den enkelte innbygger, enten i form av leie eller kjøp. Noe av dette vil helt sikkert kunne lastes rett ned på den enkeltes maskin, noe bestilles, osv.

Utbygging av en artotekportal bør foregå i samarbeid med PNEK / Atelier Nord. Noe som også sikrer den aller beste tilgang til den digitale kunsten, med tanke på det som også er understreket i den ennå upubliserte sluttrapporten fra den svenske IT-politiske strategigruppens arbeid:

Idag finns det med några få undantag nästan ingen IT-baserad konst som är inköpt till bibliotek, museer och offentlig miljö. Tex kan man på bibliotek låna spelfilm på video men av de flesta världsnamn inom videokonst erbjuds med få undantag endast utställningskataloger för utlån. De konstnärliga projekt som är skapade direkt för Internet kommer att försvinna den dag då tekniken förändras eller upphovsmännen slutar vara verksamma. Detta innebär att decenniernas konstnärligt skapande i de tekniker som till stor del formar våra liv inte finns att tillgå för dagens medborgare och riskerar dessutom att försvinna för kommande generationer. Detta till trots att det är en konst som lämpar sig väldigt väl för presentation och distribution till en stor publik tack vare användande av IT. Förslag att bibliotek, museer samt statliga och kommunala inköpskommittéer uppmuntras att öka andelen IT-baserad konst.

KONKLUSJON SÅ LANGT: Et nytt Artotek-system i Norge bør utvilsomt inneholde en svært velutviklet og lettbrukelig Internett-portal for formidling av kunst

og kunstforståelse. Artotek.no er allerede opptatt som domenenavn, og bør vurderes overtatt (fra Galleri Sult i Stavanger), selv om f.eks. artoteket.no og norsk-artotek.no er ledige.

Hvilke institusjoner kan forvalte fysiske artotek i Norge?

ECON har teikna tre scenarier om bibliotekets framtid for ABM-utvikling: Åndenes bokhus, Library Fair og Uten en tråd. Det første er eit reint elitebibliotek for spesialistar, og det andre ein rein markeds plass for kjøp, sal og leige. Det tredje er ikkje eit hus eller ein stad, men ein digital portal der det offentlege kanskje kan betala bompengane, men der det ikkje finnest noen til å hjelpe oss i trafikken [...] Robert Putnam såg for seg framtidens bibliotek – ikkje som varehus for informasjon, men som fysiske møtestader for folk og idear. Der det er meir bruk for møteplass enn magasin.

Andreas Hompland hadde i Dagbladet den 30. mai et klargjørende innlegg om bibliotekenes mulige eller umulige roller i fremtiden. Sitatet ovenfor understreker også faren ved kun å satse på digital formidling, når denne kan eliminere samfunnets muligheter for kollektive, sosiale og faglige møter i den fysiske virkeligheten. Jeg er ganske sikker på at en for å lykkes trenger en fysisk artotekordning i tillegg til en nasjonal portal á la Artotek.no.

Bibliotekene er Norges viktigste kulturhus, Norges viktigste kunnskapshus, for det stadig mer flerkulturelle samfunnet. I den grad et fysisk artotek kan legges til bibliotekene, vil det styrke bibliotekene og nå så langt ut som det er mulig å nå med et kunsttilbud. Problem ved tidligere forsøk, har vært mangelfulle ressurser hos bibliotekene til å forvalte et artotek. Man er dermed i hvert tilfelle avhengig av den personlige kontakten på biblioteket: Er det en person som er interessert i kunst? Har biblioteket plass til å gjøre noe mer ut av et artotek?

Det er et essensielt spørsmål hvor en eventuell fysisk Artotek-ordning skal holde til, om denne skal være utenfor eller innenfor kunstinstitusjonen selv. Motivet for å etablere artotek utenfor kunstinstitusjonen er åpenbart en bredere mulighet for folk til nærkontakt med kunst og kunstforståelse. Et slikt valg er dermed også sosialt og kulturpolitisk motivert. Artotek i biblioteket ville kunne styrke også bibliotekene og deres rolle i kunnskapssamfunnet. Mens et Artotek innenfor kunstinstitusjonen har lettere tilgang til kunstfaglig kompetanse, har rutiner for sikkerhet, frakt og vedlikehold, osv., men med en lavere sannsynlighet for å nå frem til et større publikum. Her berøres en kjerneproblemstilling i dagens kunstformidling. Såkalt "New Audience Development" utenfor institusjonen må vurderes opp mot og sammen med nedbygging av institusjonens egne terskler.

Midt i mellom finnes Kunst på Arbeidsplassen (KpA), som allerede har sendt brev til kulturministeren, med tilbud om å være med og utvikle og drive et nytt artotek i Norge. Per i dag forvalter KpA 298 utstillinger til 227 abonnement. De ser for seg å bruke sine eksisterende utstillinger i tillegg til nyinnkjøp av kunst for å skape distribuerbare depot. KpA ser for seg en ordning hvor de leier ut utstillinger til bibliotekene, nært knyttet til en type drift de allerede har på plass. Herunder: innkjøp, forsikring, konservering, tilleggsmateriell, osv. Utstillingene skiftes ut en gang i halvåret. De vil kjøpe inn 20 nye utstillinger ved oppstart, så 5-10 utstillinger i året.

Medlemsavgift kr 12.000,- første året, deretter kr 6.000,- i året. De estimerer med 20 medlemmer fra starten av.

Jeg vil ikke anbefale en slik artotekordning som foreslått av KpA, selv om dette åpenbart er praktisk gjennomførbart. Den viktigste grunnen er at denne formen for artotek allerede er utprøvd, og har vist seg ikke å fungere altfor godt, med et omfattende distribusjonssystem og en ofte ensidig innkjøpspolitikk. KpA kan riktignok vise til en relativt god variasjon av tradisjonell kunst, også med islett av utenlandske kunstnere i sine utstillingstilbud. Medlemsavgiften var for øvrig en av faktorene som tok livet av den forrige artotekordningen. KpA kan riktig nok være et godt alternativ for offentlige institusjoner i tillegg til privat næringsliv.

Jeg tror at en fysisk artotekordning er helt nødvendig også for at artotekportalen skal kunne ha omfattende virkning. Det må finnes en instans lokalt/regionalt som publikum vet besitter den kunnskap og hjelpsomhet som trengs for å kunne ta i bruk og forstå den nasjonale portalen. Et fysisk artotek bør av mange grunner likevel være lokalt / regionalt i forhold til den fysiske formidlingen og utlånet av kunstverk. Eventuelt kan biblioteket være base/mellomstasjon også for den fysiske verkformidlingen (kjøp / leie) som foregår via portalen, men det er jeg mer skeptisk til.

En forbilledlig løsning for et lokalt artotek ville være et samarbeid mellom bybibliotek og Kunstsenter. Kunstsentrene er basert på kunstneres medlemskap med formål om å formidle medlemmenes kunst og kunstnerskap. Mange Kunstsenter sitter allerede på store arkiv/samlinger med kunst fra sine medlemmer som de ikke klarer å formidle/selge, i og med, slik en kunstner venn formulerte etter sin siste utstillingsåpning, det bare er "hennes venner og noen lommetryver" som kommer innom. Slik ville en kunne ta i bruk allerede eksisterende fysiske samlinger som finnes lokalt, og kunstnerne lokalt ville gjennom en slik artotekordning få en formidlings- og brukskanal for sin kunstneriske virksomhet.

Et slikt samarbeid ville lette den praktiske gjennomføringen av et nytt artoteksystem, når avstandene er mye mindre, og dermed også utgiftene til transport, forsikring, osv. Med en etablert kunstinstitusjon inne som samarbeidspartner for biblioteket, sikres også den kunstinstitusjonelle kompetansen i artoteket.

Man kan se for seg artoteket både i biblioteket og i Kunstsenteret. Jeg tror likevel biblioteket er å foretrekke som arena for det fysiske artoteket. Rekkevidden er så mye større, muligheten for publikumstreff så mye bedre. Ideelt sett burde artoteket på biblioteket være dets kunstavdeling og bestå av følgende:

- Artotek-skilt over en skranke
- En person med opplæring på artotek/portal for kundehjelp
- Terminaler for portalbruk
- Kinetek / videotek for visning av kunstfilm (Norge ligger allerede i front på å tilby filmarven til skoler, bibliotek og privatmarked, med kino på gang – her kan videokunsten og den digitale kunsten fylles inn...)
- Lyttestasjoner for lydkunst og ny musikk
- Eget utstillingssted for deler av artoteket (også den fysiske samlingen bør antagelig være tilgjengelig digitalt, krever mindre plass i front)

- I artoteket må inngå bibliotekets samling av kunstbøker og *Artist Books* og kunstitidsskrift
- Areal som helst gjør det mulig med skoleklassebesøk

I tillegg bør det kunne være mulig gjennom det fysiske artoteket å låne en lokal/regional kunstner, kunsthåndtverker eller en performance, for samtale, visning eller fremvisning av håndtverk.

Også offentlige institusjoner og privat næringsliv bør antagelig ha anledning til å bruke artoteket. Artoteket kan med fordel bygges opp slik at det er brukervennlig overfor skoler, Skolesekken, osv. Erfaring, bl.a. fra Stokke bibliotek, tilsier at artotek er ypperligere brukssteder for kunsterfaring i skolesammenheng.

Et slikt artotek som her skissert tiltrekker seg lånere, markedsfører tilbudet, samler kunnskap, formidler samtidskunst, mens det samtidig gir mulighet for fysisk utlån av regional kunst. Biblioteket trenger antagelig noe magasinplass i tillegg, alt etter som hvordan man ordner forholdet til Kunstsenteret. Det bør lages mest mulig generelle forslag til avtaler mellom bibliotek og Kunstsenter, men det er klart at det må være en god grad av individuelle tilpasninger fra sted til sted, bare for å gjøre det gjennomførbart i en tilpasset form. Med et lokalt artotekstyre.

Det lokale artoteket bør låne ut om lag som i den gamle ordningen, la oss si tre måneder om gangen, med mulighet for forlenging. Det anbefales så absolutt at det gis mulighet for kjøp av verkene innen så og så lang tid.

KONKLUSJON SÅ LANGT: Et nytt artoteksystem i Norge må i tillegg til Internett-portal bestå i lokale møte- og formidlingsplasser hvor brukeren/låneren kan innhente informasjon, kunnskap og hjelp til bruk av den nasjonale artotekportalen. Dette bør enten være på biblioteket eller i det lokale Kunstsenteret i de større byene/tettstedene. De fysiske artotekene bør ha et minstemål av tilbud og ressurser for å kunne kalle seg artotek.

Hvilke problemstillinger finnes i og med rettigheter og forpliktelser hos kunstner, bibliotek, låntager?

En eller annen størrelse og form for personalressurs i en Artoteksentral trengs, og er antagelig best plassert hos ABM-utvikling selv. Men målet må være å lage artotek i Norge som etter hvert fungerer mest mulig av seg selv. Artoteksentralen må ha ressurser til og ansvar for drift av Artotek.no. Et (muligens arbeidende) interimstyre bør nedsettes så snart en bestemmer seg for eventuelt å gå i gang med prøveordninger.

Innkjøpsproblematikken forsvinner helt eller delvis i dette forslaget til artotekordning i Norge. Portalen kan lages slik at den formidler alle kunstnerne som vil være en del av den, med et visst antall av de verkene som de ønsker å tilby. En maksgrense kan med fordel settes for å unngå forskjellsbehandling og overarbeid. Enten bestemmer kunstnerne selv både verk og pris for kjøp og leie, som sannsynligvis er den minst ressurskrevende varianten, eller så må artoteksentralen stå for en bestemt innkjøpspolitikk med mål om verk i visse prisklasser, osv. Det må

ordnes slik at artoteksentralen kjøper rettighetene til disse verkene i opplag av den og den størrelse. Dette vil selvsagt være en viktig avklaring. En middelvei finnes, hvor kunstnerne gis visse retningslinjer, også for verk og pris og antall, osv.

En særdeles tiltrekkende løsning for portalen er å basere tilbudet på åpne konkurranser for artotekunst. Det går an å se for seg, i tillegg til at portalen formidler kunnskap og informasjon om Kunst-Norge og kunstnere, at portalen ellers baserer sitt tilbud på årlige åpne konkurranser, hvor kunstnerne deltar i angitte sjangere. Artoteksentralen kjøper inn de beste, legger dem ut, og tilbyr nasjonens innbyggere. Man kan videre se for seg "Årets artotekkunstner", "Årets artotekstipend", osv. En slik ordning ville generere oppmerksomhet i seg selv, og etter all sannsynlighet også gi oss en spisset artotekkunst på høyde med de teknologiske mulighetene. Det går an å se for seg spesialarbeid i begrensede opplag, osv.

De lokale artotekene formidler kunst fra de lokale kunstnerne gjennom samarbeid med Kunstsentrene. Her kan man tenke seg en årlig leiesum til Kunstsenteret / kunstnerne for leie av verk til utlån. Mens salg kan tenkes som noe som er et forhold mellom kjøper og kunstner direkte. Mye av den kompetansen som trengs til å løse problemstillinger knyttet til opphavsrett, konservering, oppbevaring, forsikring, osv., er automatisk inne i systemet med en slik samarbeidsordning.

Alle problemstillinger knyttet til vederlag, opphavsrett, innkjøp, forsikring, konservering og oppbevaring må likevel gjennomgås av interimstyret for Artoteksentralen i god tid før oppstart, mens svarene er avhengig av hvilken artotekløsning en faktisk ender opp med. Igjen handler det om at en bør gå for at det skal ligge mest mulig generelle ideer til grunn for artotekordningen, mens det likevel må være rom for lokal tilpasning og frivillighet.

Låntagerens ansvar kan med fordel nedfelles i noen enkle retningslinjer for artotekmedlemskap, basert på erfaring fra eksisterende og fungerende artotekordninger i Finland, Frankrike, osv.

Et siste moment for et vellykket artotek i Norge er god nok markedsføring av en slik nyordning. Her ser jeg for meg at en ved endelig oppstart gjerne bruker TV og andre massemedier til reklame og opplysning. En massiv oppstartskampanje er antagelig nødvendig for allerede fra starten av å komme over *the tipping point*, altså der hvor plutselig "alle" bruker artoteket. Den andre metoden er å la et artotek langsomt innarbeide seg i folks bevissthet, bare gjennom at tilbudet som finnes der er så bra at det automatisk genererer nye brukere.

Hvordan finansiere artotek i Norge?

Tidligere Artoteksentralen var finansiert av Norsk kulturråd i første omgang, til innkjøp av et antall kunstdepot som sirkulerte årvisst mellom medlemsbibliotekene. Medlemsavgiften viste seg snart ikke å strekke til for både vedlikehold og nyinnkjøp. Staten må innledningsvis bestemme seg for om de ser på oppstart av artotek i Norge som så viktig at det er en sentral del av deres kunstpolitikk? I så fall bør staten vesentlig stå for finansieringen selv. Det må være en post på kulturbudsjettet.

Et artotek i Norge kan med fordel ses i sammenheng med stillingen til Riksutstillinger og utviklingen av Utsmykkingsfondet. Artotek blir potensielt viktigere dess mindre aktivitet Riksutstillinger faktisk har. En virkelig storsatsing på artotek i Norge kunne kanskje bli en bevegelig del av Utsmykkingsordningen, som måtte utvides til *Fondet for utsmykking og artotek i Norge*, eller noe slikt. Trenger i så fall grundig utredning. Det er vanskelig å se at det kan bli helt korrekt å f.eks. øke prosentandelen til utsmykking av offentlige bygg i Norge, for å finansiere noe som ikke nødvendigvis kommer de samme byggene direkte til gode.

Andre inntektsmuligheter som finnes og må vurderes:

- Artoteksentralen får prosenter av leie over Artotek.no
- Artoteksentralen får prosenter av salg over Artotek.no
- Medlemskontingent for lånerne, som i enkelte andre land med artotek (gjelder de fysiske artotekene)
- De lokale artotekordningene mellom bibliotek og Kunstsenter får prosenter av salget til drift og nyinnkjøp
- Låneordningen i de fysiske artotekene gjøres om til leieordning
- Konkurransesementet vil kunne redusere verkkostnadene alt etter retningslinjer for konkurransen

Finansieringen avhenger av motivet. I den grad et artotek mer enn bevisst kunst- og kulturpolitikk bare er en god forretningsidé, bør staten likevel stille alle nødvendige ressurser til etableringen av de to artotekordningene, det vil si ressurser til etablering av portal og ressurser til en fysisk artotekordning i hvert fylke/region/storby. Men erfaring tilsier at driftsmidler er nødvendige for vedlikehold og utvikling av artotek. Jeg er derfor skeptisk til at det satses på artotek i Norge uten at staten bidrar både til etablering og drift.

GENERELL INNSTILLING / ANBEFALING

Forutsetningen for at Artotek i Norge skal lykkes er at det satses nok ressurser til etablering og drift. Et nytt Artotek i Norge bør ha to komponenter for å ha omfattende og varig virkning:

- 1. En brukervennlig nasjonal Internett-portal som inkorporerer og formidler norske kunstnere og samtidskunstformer i tillegg til mulighet for kjøp og leie av kunstverk.**
- 2. Fysiske Artotek som møteplasser i de større norske byene, som er basert på fysisk utlån av lokale / regionale kunstuttrykk, med en egen Artotek-ansvarlig og hjelpedesk, og helst med rommuligheter for informasjonsformidling, typer av visning og små utstillinger.**

Å kun iverksette en av ordningene vil kunne redusere effekten av en artotekordning så pass at det grenser mot ikke å kunne anbefales.

FORSLAG TIL PRØVEORDNINGER / FREMDRIFT I 2007:

I. Administrativ Norsk Artoteksentral

Prøveordninger krever at ABM-utvikling selv setter av en personalressurs til oppfølging av disse. Denne personalressursen må være større / mindre alt etter som om den også skal ha ansvar for slikt som opphavsrettighetsavklaring, kopist/reproavtaler, avtaler med kunstnerorganisasjoner, oppfølging av forsøksordningene, osv.

Personalressurs må også være sekretær for et interimstyre som nedsettes snarest mulig, med representanter fra FFF, Clara/ Bono, Norsk kulturråd (fra arbeidet med norsk videoarkiv), KiK (Kunstnernes informasjonskontor), Atelier Nord, utvalgt bibliotek og utvalgt kunstsenter, m.fl.

I fremtiden bør den administrative Artoteksentralen (kalt f.eks. Norsk Artoteksentral) ligge inn under enten ABM-utvikling, Norsk kulturråd eller Nasjonalmuseet for kunst.

II. Nasjonal Internett-portal, Artotek.no

Det er naturlig i første omgang å sette i gang et forsøk med Artotek.no begrenset til ett kunstnerisk uttrykk. Dette for å komme flest mulig tekniske og praktiske problemstillinger til livs, som kan tas høyde for ved en full utbygging av portalen. Utvikling av et slikt begrenset tilbud innen en kunstform for en begrenset periode vil også kunne gi noen indikasjoner på hva slags etterspørsel som kan forventes med et slikt tilbud, selv om det er åpenbart at trykket vil bli større med en fullt utviklet løsning som man faktisk markedsfører i befolkningen.

Jeg vil foreslå at man bruker Atelier Nord i Oslo som produsent av portalen. De har den beste nasjonale kunnskap og kompetanse om bruken av digitale medier i kunstsammenheng, og en veldig god oversikt over norsk kunstliv og norske kunstnettverk. Atelier Nord må stilles ressurser til disposisjon som dekker alle kostnader i forbindelse med arbeidet.

Jeg foreslår videre at ordningen i første omgang enten konsentrerer seg om fotografi eller videokunst eller begge deler. De er begge kunstformer i vekst, som fortsatt trenger anerkjennelse for å bli en allmenn del av kunstintusjonen. Og som også trenger hjelp til ferdigstilling av arkiv (videokunst). Det er kunstformer som er reproduserbare og eventuelt nedlastbare, og står godt til det digitale mediet selv.

Om en velger å gå f.eks. for foto i en eventuell forsøksordning, bør både Preus fotomuseum og Nasjonalbibliotekets fotoarkiv Galleri Nor involveres / konsulteres i det innledende arbeidet. Mye av portalarbeidet med et artotek vil kunne gå hånd i hånd med et allerede igangsatt bevaringsarbeid og digitalisering av kunstneriske uttrykk.

Et tiltrekkende alternativ er som tidligere nevnt å basere Artotek.no på åpne konkurranser. Det vil bety at en i stedet lager en prøveordning hvor en inviterer til en åpen, nasjonal konkurranse om bidrag til Artotek.no.

III. Lokalt artotek i Bibliotek

En forsøksordning bør igangsettes i og med et bibliotek som allerede besitter en del av de tjenestene som er beskrevet som nødvendige tidligere i notatet, om hva de fysiske artotekene trenger, og som har slik plass til rådighet i utgangspunktet. Mange Kunstsenter besitter på sin side større samlinger allerede, som kunne danne et grunnlag for et artotek i biblioteket. Kunstsenteret i ordningen må videre sørge for

at de sammen med sine medlemmer, og i dialog med biblioteket, blir enige om hva som kan og bør tilbys i artoteket, hvordan opphavsrettigheter og vederlag kan sikres, forsikring og vedlikehold, osv.

Jan Inge Reilstad
Sandnes, 13. juni 2006

Noen personer jeg har snakket med underveis

Anker, Hedvig - FFF
Christensen, Susanne - kunstner
Gjertsen, Gjert - NBK
Larsen, Torunn - kunstformidler, RKS
Minsås, Unni - fylkesbiblioteksjef i Vestfold
Moen, Bjørg Emilie - Norske grafikere
Risa, Eli - Ny musikk
Sama, Odd - kunstner og kunsthåndtverker
Sætre, Karianne K. - FFF
Ugelstad, Trude G. - Norske kunsthåndtverkere
Worts, Martin - daglig leder av Rogaland kunstsenter (RKS)
Aanestad, Marit - kunstner / RKS